

Commissie Omgevingskwaliteit

Bezoekadres:
Weesperplein 8
(Vm. Stadstimmertuin 4)

Postbus 1409
1000 BK Amsterdam
www.crk.amsterdam.nl

Integrale Commissie Advies nr. 2025-6

Status: definitief

Onderwerp	Tugelaweg (Oost), blok 1 (2)
Datum	9 april 2025
Commissie	Robert Winkel (voorzitter), Dana Ponec, Irma van Oort, Petra Brouwer, Marten Wassmann, Peter Mensinga
Secretaris	Paul Rosenberg, Marlous Ruiter
Toelichting	Machiel Spaan (M3H), Lisen Hablé (Ymere)
Overige deelnemers	Tom Dijkstra, Ana Egido Molina, Dilara Kivanç (Stadsdeel Oost)

Achtergrond

Langs het spoortalud van de Tugelaweg bevinden zich vijf gesloten bouwblokken die in bezit zijn van Ymere. De blokken zijn tussen 1918 en 1925 gebouwd door architect J.H.W. Leliman in opdracht van de Joodse Handwerkers Vriendenkring die zich verbetering van de levensomstandigheden van de (Joodse) arbeidende klasse ten doel stelde. De bewoners kwamen voor het grootste deel uit de verkrotte delen van de Waterloopleinbuurt en Uilenburg. Blok 1 is het eerste blok dat door de Vriendenkring gerealiseerd werd. Na de oorlog is het voor een deel gesloopt en opnieuw opgebouwd.

In 2011 is voor alle vijf blokken een vernieuwingsplan met beeldkwaliteitplan opgesteld dat sinds 2015 in uitvoering is. De blokken 2 en 5 zijn gerenoveerd. Blokken 3 en 4 zijn naar ontwerp van M3H architecten door nieuwbouw vervangen. Voor blok 1 was ooit het uitgangspunt om dit eveneens door nieuwbouw te vervangen. Nu wordt onderzocht of (gedeeltelijk) behoud en renovatie mogelijk is.

Het plan is op 17 juli 2024 voorgelegd aan de Integrale Commissie met de vraag in welke mate sloop-nieuwbouw mogelijk zou zijn en in welke vorm. Daarna is uitgebreid overlegd met huurders, erfgoedverenigingen en Joodse organisaties. Daaruit is een voorstel gekomen dat gedeeltelijk afwijkt van het eerste advies van de commissie en om die reden opnieuw wordt voorgelegd.

Vraagstelling

Doet het aangepaste plan voldoende recht aan de cultuurhistorische betekenis van dit blok en levert het voldoende woonkwaliteit op voor terugkerende en nieuwe bewoners?

Advies

Het nu voorliggende voorstel gaat uit van herstel van het hele blok in zijn oorspronkelijke hoofdvorm. Het omvat de restauratie van het gedeelte langs de Maritzstraat en de herbouw van het oorspronkelijk volume aan de Spitskopstraat. Voor de twee tussenliggende gebouwdelen (Tugelaweg en Retiefstraat) is gedeeltelijke vernieuwing het uitgangspunt.

De commissie herhaalt haar waardering voor de zorgvuldige aanpak en benadering door Ymere en de architect waarbij veel groepen zijn gehoord en veel varianten zijn onderzocht. Zij kan de redenering die heeft geleid tot dit nieuwe voorstel goed volgen en onderschrijft de hoofdlijnen van het nieuwe plan. Daarbij worden de volgende opmerkingen en aanbevelingen meegegeven.

Het uitgangspunt van herstel van blok 1 in zijn hoofdvorm van omstreeks 1920 brengt met zich mee dat gekozen wordt voor een restauratieve aanpak van de verschaalde gevelwand aan de Maritzstraat. Dat vraagt om veel aandacht voor metselwerk, kozijnen en raamindeling. Onderzocht kan worden of niet-wonen functies kunnen terugkeren in de plint. Het vervallen van de ventweg en opnieuw inrichten van de openbare ruimte is daarbij wel een voorwaarde (stadsdeel). De commissie wijst op de kansen die een eventuele herinrichting biedt om het oorspronkelijke plantsoen terug te brengen.

Voor het nieuw op te bouwen gedeelte aan de Spitskopstraat gaat de commissie uit van herstel van de hoofdvorm inclusief kap. In architectuur moet zowel worden aangesloten op de taal en gevelritmiek van Leliman als op het nieuwbouwidioom van blok 3 en 4. Het zichtbaar houden van de oorlogsgeschiedenis is een uitdaging. Geadviseerd wordt te onderzoeken of de hoofdvorm van de laagbouw in de nieuwbouw zichtbaar gemaakt kan worden, zodat de geschiedenis afleesbaar blijft.

Voor de gebouwdelen aan de Tugelaweg en de Retiefstraat vraagt de commissie om van de terugliggende delen in ieder geval de gevels te behouden. Zij zijn relatief sober uitgevoerd maar vormen, ondermeer door de band met siermetselwerk, architectonisch gezien één geheel met de voorzijde aan de Maritzstraat. Compositorisch vormt elke vleugel een samenhangende straatwand, met twee licht vooruitspringende hoekrisalieten. Het heeft de voorkeur dat deze opzet behouden blijft. Aandacht wordt ook gevraagd voor de bijzondere woningplattegronden voor grote gezinnen van Leliman. Zijn deze ook te behouden of te herstellen in de bewaarde delen van het complex?

Enige zorg is er ten aanzien van de kwaliteit van de binnenhof. Deze is veel krappier dan bij de andere blokken. Geadviseerd wordt in te zetten op een gemeenschappelijke binnentuin zonder afscheidingen en bergingen. Een poort naar de straat kan wellicht bijdragen aan 'lucht' in het binnengebied. Aandacht wordt gevraagd voor het ontwerp van de binnengevels (met gedeeltelijk galerijontsluiting en liften). Zij zijn bepalend voor de uiteindelijke kwaliteit van het binnengebied en maken nadrukkelijk deel uit van de ontwerpopgave.

Vanuit duurzaamheid én vanuit cultuurhistorie is hergebruik van materiaal voor dit blok een mooi thema. Door materiaalgebrek (hout) is een deel aan sloop ten prooi gevallen. Na de oorlog was

materiaalschaarste aanleiding om minder woningen terug te bouwen. Nu is 'bouwen binnen planetaire grenzen' een reden om bouwmaterialen te oogsten en opnieuw toe te passen. Onderzocht kan worden of de nieuw te bouwen delen kunnen worden uitgevoerd in houtskeletbouw. Isoleren aan de binnenzijde biedt een mooie kans voor toepassing van biobased materialen.

Amsterdam, 14 april 2025
Commissie Omgevingskwaliteit

A handwritten signature in blue ink, consisting of a stylized 'R' followed by several loops and a final flourish.

Robert Winkel, voorzitter

Bijlage

Beleidskaders:

- 'Omgevingsvisie Amsterdam 2050. Een menselijke metropool' (Amsterdam 2021)
- Bestemmingsplan Transvaalbuurt

Aangeleverde stukken:

- 'Gespreksaantekeningen Cultuurhistorie Tugela blok 1', (M&A, 11 juli 2022)
- 'Transformatie Tugelaweg blok 1', (presentatie M3H/ Ymere, 1 april 2025)